శ్రీ

రమణీయ రామాయణము.

ఆదిపూడి, సోమనాథరాయ ప్రణీతము.

మొదటి కూర్పు 600 ప్రతులు.

లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

గద్వాల.

1930

విన్నపము.

ఏమహానుభావుల చరిత్రను మనమనుసరించినయెడల భవసముద్రమునుండి తరింపగలమో యట్టివారికి నవతారపురుషులనిపేరు. హిందువులకు శ్రీరామచంద్రుడు అవతారపురుషులలో ముఖ్యుడు. శ్రీరాముడు మనజాతిజీవితమునందంతటను తాండవమాడుచున్నాడు. సుఖములో శ్రీరాముడు దుఃఖములో శ్రీరాముడు ఆటలలో శ్రీరాముడు పాటలలో శ్రీరాముడు స్త్రీలలో శ్రీరాముడు పురుషులలో శ్రీరాముడు జంపాలపాటలలో శ్రీరాముడు త్యాగరాజకృతులలో శ్రీరాముడు. ఇంతసరళమైననామము ఇంతమృదువైననామము ఇంతమధురమైననామము మరియొకటిలేదు. శ్రీరామునివిషయమై కొంచెమైనను వర్ణింపకుండు కవియే మనలోలేడు. ఇంతమనోహరమైన చరిత్రలో కొన్ని యసంభవములును కొన్ని కళంకములు నుండుట గొప్పలోపమని తలంచి నాకు నసంభవములనియు కళంకములనియు తోచినవానిని సవరించి యంతయు బాలార్థాపర్యకముగ నుండవలయునను సదుద్దేశముతో శ్రీరామచరిత్రను హరికథారూపముగ వ్రాసి కోరినవారికెల్ల మనఃపూర్వకముగ వినిపించుచుంటిని. ఈనా ప్రదర్శనమును జూచువారికెంతో మనోహరముగానుండినను, నా శరీరమునకును బుద్ధికిని నపరిమితమైనకష్టము కలుగుచుండెను. ప్రస్తుతపు నా శరీరదౌర్బల్యమును గురుతించిన నా మిత్రులలో బలువురు దీనిని గ్రంథరూపముగ సచ్చిత్రింపవలయునని కోరుచువచ్చిరి. నా యార్థికస్థితి దీనికి ప్రతికూలముగా నుండెను. ఇట్టిస్థితిలో నేను హైదరాబాదునకు వచ్చుటతటస్థిం

చెను. అప్పుడు నామిత్రులగు శ్రీ యస్, శ్యామరావుగారిమూలమున నేను దోమకొండ సంస్థానాధీశులగు శ్రీరాజా సోమేశ్వరరావు బహద్దర్ గారిని దర్శించి నా ఝూరమణీయరామాయణమును గొంతచదివి వినిపించి దీనిని శ్రీవారికి సంకితమీయఁదలంచితినని ప్రస్తావించితిని. శ్రీవారు సంతసించి సమ్మతించి నన్నుఁదగినట్లుసత్కరించి తామీగ్రంథమును గద్వాలలో ముద్రించి 400 ప్రతులు నాకుదయచేయించునట్లును రెండవ కూర్పునుండి దీనిముద్రణాధికారము నాకేయుండుననియు సెలవిచ్చి నన్నెంతయో యాదరించిరి. నాగ్రంథము నెలుతురునుజూడఁగలిగెనుగదాయని యెంతయో సంతసించి శ్రీ రాజా గారికి నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల సమర్పించితిని.

శ్రీ రాజా గారికిని వారికుటుంబమునకును బరమేశ్వరుఁడు సమస్తశుభములను బ్రసాదించునుగాక. ఆంధ్రులందఱు దీనిని దగినట్లాదరింతురుగాత.

ఆదిపూడి, సోమనాథరావు.

15–2–1930

ఓమ్.

అంకితము.

సీ॥ శ్రీతేండ్లకులమను ♦ క్షీరవారాశిలో
జన్మించి వర్ధిల్లు ♦ చంద్రనీకు
దోమకొండకు మహా ♦ సీమ గద్వాలకు
సొంతగానొప్పెదు ♦ నేతనీకు
విద్వాంసులనుమతి ♦ విమలవర్తనులను
మన్నించుచుండెదు ♦ మాన్యనీకు
వివిధభాషలయందు ♦ విజ్ఞానమునుగల్గి
తనరారుచుండెదు ♦ ధన్యనీకు

గీ॥ నవ్యరమణీయ రామాయ ♦ ణమ్ముదీని
నంకితంబిత్తుఁ గొనుము వి ♦ ఖ్యాతిఁగనుము
శుద్ధచారిత్ర! సత్కవి ♦ స్తోత్రపాత్ర!
ఆప్తసురభూజ! సోమేశ్వ ♦ రాఖ్యరాజ!

శ్రీ

రమణీయ రామాయణము.

—— ÷ ——

శా॥ శ్రీరమ్యామల శిష్టపాలనకళా ♦ శీలా! కృపాసాగరా!
తారార్కేందు సమస్తమండలవిభా ♦ ధారా! త్రిలోకేశ్వరా!
శ్రీరామాధిపువంటి నీతిచతురున్ ♦ శ్రీకీర్తి విద్యాధరున్
సూరున్ ధర్మవిహారుఁ జేయుము సదా ♦ సోమేశ్వరున్ భూవరున్.

కం॥ నవరసభావ విభూషిత
కవితన్ రామాయణమ్ముఁ ♦ గర్ణామృతమున్
భవహారమును వినిపించెదఁ
బ్రవిమల సోమేశ్వరాఖ్య! ♦ ప్రభువర! వినుమా.

శ్రీ కథా ప్రారంభము.

(అయోధ్య — సభా భవనము.)

సింహాసనాసీనుఁడై నిండుకొలువుండి సభాసదులఁ గనుంగొని

దశరథమహారాజు:—

సీ॥ వివిధవిద్యలనెల్ల ♦ విపుల విశ్వామిత్రు
ఘనగురుకులమునఁ ♦ గాంచినాఁడు
పసిపాపలనుజంపు ♦ నసురఁదాటకఁజంపి
సేమమ్ముఁ బ్రజలకుఁ ♦ జేసినాఁడు
బలమైన శివువిల్లు ♦ భగ్నంబుఁ గావించి
బాహుబలంబునఁ ♦ బ్రబలినాఁడు
రాజుల స్రుక్కించు ♦ రాజసంబున నిక్కు
పరశురాముని భంగ ♦ పఱచినాఁడు

గీ॥ అట్టినాసుతు శ్రీరాము ♦ నమలచరితుఁ
దవిలి యువరాజుగాఁజేయఁ ♦ దలఁచినాఁడ
మీకు నభిమతమేయిది ♦ మిత్రులార!
మంత్రివరులార! ప్రజలార! మాన్యులార!.

పరమానంద సంభరిత హృదయారవిందులై ప్రజలందఱు:—

శంకరాభరణము — ఆదితాళము.

ధన్యులౌదుమోనృపా! దశరథావనీపా!
పుణ్యమే రూపుదాల్చి ♦ పుడమియందుఁ బుట్టెననఁగ
మాన్యుఁడౌ శ్రీరామచంద్రు ♦ మాకుదొరగఁజేసిన ॥ ధ ॥
రవికులాబ్ధిపూర్ణచంద్రు ♦ రామచంద్రు సుగుణసాంద్రు
నవనిపా!యువరాజుఁ జేసిన ♦ నబ్బుఁగాదె నోముపంట.॥ధ

పరమోత్సాహముతోఁ బురోహితులగు వసిష్ఠులు:—

చ॥ దశరథరాజ! తేపె మన ♦ దాశరథిన్ గరుణాత్ము సత్కళా
కుశలుని యౌవరాజ్యమునఁ ♦ గొంకక పట్టముఁగట్టు, దానిచే
యశముఁ విశేషమై మెఱయు♦నర్కకులంబును వన్నెకెక్కెడున్
వశమగుసర్వసౌఖ్యములు ♦ వర్థిలుసేమము భూప్రజాళికిన్ ॥

ఆనందాశ్రువుల రాల్చుచు మంత్రినిజూచి దశరథమహారాజు:—

కాఫి రాగము — రూపకతాళము.

రామచంద్రుఁడు తేపుప్రొద్దున ♦ రాజ్యభారముఁ బూనెనుగా
ఏమిటన్ గొదలేకయుండఁగ ♦ నేర్పరింపు సమస్తమున్
ప్రేమమీఱ సుమంత్రి! బీదలఁ! బ్రీతులను గావింపుమా
యీమహోత్సవమెల్లప్రజలకు ♦ నిష్టమై విలసిల్లగాన్.

[కైకేయి యంతఃపురము.]

శ్రీరామ పట్టాభిషేకమునకుఁ దనయంతఃపురము నలం
కరించుచున్న కైకేయి తనదాసియగు మంథరతో:—

కాంభోజి రాగము — రూపకతాళము.

మంథరా! తేపేపేడుక మన పురంబున
నందఱీనగరవాసులా ♦ నందమొందఁగ ॥ 1 ॥
రామచంద్రుఁడు పట్టభద్రుఁడై ♦ రమణతో తేపె
కామిని! నాకాళ్లకెరగుఁ ♦ గనులపండువుగ ॥ 2 ॥

ఇంతకంటె హర్షమునన ♦ క్షేమిగల్గునే
అంతఃపుర మలంకరింతును ♦ వింతవింతగ ॥ ౩ ॥
బీదసాదల కెల్లదానముల్ ♦ ప్రీతిఁగావింతు
ఆదరించి సేవకులకు ♦ మోదమిచ్చెదను. ॥ 4 ॥

మంథర దైన్యముతో:—

ప॥ సవతి కుమారునింగొలిచి ♦ సౌఖ్యమునందినవారిఁ గాంచ
కువలయమందు బేలవయి ♦ కొమ్మరో! పొంగెదు పొ
క్రుంగెదవు ॥
బ్రతిమలునీసుతుఁడు భరతుఁ ♦ బ్రాణముదీసినమేలుగా నె
ట్లవమతి చేయుకంటె నతి ♦ హా!మతిఁబాసి యిదేమి చే

మంథరమాట లక్ష్యపెట్టక కైక సంతోషముతో:—

సురట రాగము — రూపకము.

రాము నెఱుఁగవే సుగుణో ♦ ద్దాము నెఱుఁగవే
ప్రేమ భరతు మీఱునతఁడు ♦ పేలవముగఁ జూడఁడెప్పు
డెమిటఁగొదఁజేయఁడతఁడు ♦ ఎంతో మర్యాద పరుఁడు ॥

మంథర మొగము చిట్లించి కైకను జూచి:—

కం॥ దొరతనముఁ గోరువారిటు
చరియింతురు గానియవలఁ ♦ జర్యలువేఱౌ.
తరళాక్షీ! నీకుఁ దెలియఁగఁ
దరమా! మున్ముందుఁ దెలిసి ♦ తలఁచెదవు సువ

కైక భయపడుచు:—

కాంభోజి — రూపక తాళము.

మంథరా! యేమిగతి? ముందెనాకుఁ దెల్పనైతి
మందమతినై మోసపోతి ♦ ముందునాకేమిగతి. ॥మం

మంథర కైక నోదార్చుచు:—

ఉ॥ మిక్కిలి ప్రేమఁ జూచుననుమేదినినాథుఁడటంచుఁ బల్కెదో
నిక్కము నాటికయ్యమున♦ నెయ్యముఁ జూపినదానిఁ దెల్పినీ
వొక్కవరానఁ గానలకు ♦ నొక్కట రాముని బంపఁగోరవే
యొక్కవరాన నీసుతున♦యోగ్యతఁ బట్టముఁగట్టఁగోరుమా.

అని యుపదేశించి కైక నుండి బహుమానముఁగొని మంథర వెడలిపోవును. కైక యొక మూలలోఁ గోపము వచ్చిన దానివలె మాసిన చీర గట్టుకొని చెఱఁగు పఱచుకొని పరుండియుండగా

దశరథుఁడు చూచి కైకతో:—

శంకరాభరణము — రూపక తాళము.

కోపమేలనె ప్రియా! - నాపయి నకటియా
ఈపురి ప్రజలెంతో - యింపుతో వెలయ ॥ 1 ॥
చెఱఁగు పఱచినేలఁ - జెలి! పండనేల
అఱచేయి దిండుగా - నమరి యీలీల ॥ 2 ॥
తలయెత్తి కనువిచ్చి - కలికి! కనుఁగొనుము
అలయింపఁ బోకుము - అలుగ నామనము ॥ 3 ॥

కైక కన్నులు నులుముకొనుచు శోకకోపంబుల సూచించుచు:—

క॥ ఆనాఁడు యుద్ధమందున
నేనొసఁగిన యట్టిసాయ ♦ మెల్ల మఱచితో
మానవనాథశిరోమణి!
మానము గాచినది మఱచు ♦ మనుజుఁడు గలఁడే.

కైక నూరడించుచు దశరథుఁడు:—

జేగడ రాగము — రూపక తాళము.

కలికి! కోరినది చ్చెద - కలఁగి యలుగకు - కలికి! కోరినది చ్చె
కలకంఠి! నీయుప - కారము మఱువనే ॥ కలికి ॥
చెలి! రథమును నడిపి - తెలిపి రిపుతంత్రము
నలిపి సాహాయ్యము - గెలుపు గల్గించితివి ॥ కలికి ॥

కైక సంతోషముతో:—

క॥ పదునాలుగేండ్లు వనమున
వదలక రాముఁడు వసింపఁ ♦ బంపుము, భరతుఁ
బదపడిఁ బట్టము గట్టుము
ముదమున నయోధ్యకుఁ బ్ర ♦ మోదం బెసఁగన్.

దశరథుఁడు దుఃఖాక్రాంత చిత్తుండయి:—

నాథనామక్రియ — రూపక తాళము.

నామనోబ్ధిసోమ సుగుణో - ద్దామ రాముని ప్రేమధా
ముఁ బాపనేల ॥ 1 ॥
భరతు రాజ్యనిరతుఁజేయు - వరము చాలక
వరకుమారు వనముఁబంపు - వరమదేలక ॥ 2 ॥
కైక నీవు కపటివని - నాకుఁ దెలియక
నీకు వరంబొసంగి చెడితి - నిజమెఱుంగక. ॥ 3 ॥

శా॥ పాపీ! రామునిసర్వలక్షణయుతున్ ♦ బ్రాణప్రియున్ బాపని
న్నేపన్ నావిధిసంపవచ్చితివిగా ♦ యీపాపమున్ దాల్చిసం
తాపంబేగతినోర్తురామ! సుగుణో ♦ ద్దామా! దయాసారమా!
నీపూర్ణేందుముఖమ్ముఁజూపఁగదరా ♦ నేఁబ్రాణముల్ పాసెదన్

అని మూర్ఛిల్లును:—

(సభా భవనము.)

పట్టాభిషిక్తుఁడగుటకు సర్వాలంకార శోభితుఁడై సీతా సౌమి
త్రులతో నేతెంచిన శ్రీరామునిఁజూచి వసిష్ఠుఁడు దైన్యముతో-

క॥ కైకేయిదేవినగరున
సాకేతపురీశ్వరుండు ♦ జాగొనరించెన్
నీకుంగనుఁగొనిరాఁదగు
నేకాంతమునుండురాజు ♦ నేనెట్లు గాంతున్.

(కైకేయి యంతఃపురము.)

మూర్ఛిల్లిన దశరథమహారాజునుజూచి చింతిల్లుచుఁ గైకను వీక్షించి నమస్కరించి వినయముతో శ్రీరామచంద్రుఁడు:—

శంకరాభరణము — రూపకతాళము.

జనకుఁడిటు లుండుటకుఁ గతమేమి? - జననీ! తెల్పవే
జనకుఁడిటు లుండుటకుఁ గతమేమి
దినకరాన్వయ పార్థివేంద్రుఁడు - దీనుఁడై యిటు చెల్వు దక్కి
యుచు ॥ జ॥
తనయులుండఁగఁ - దండ్రికిది యేమి
వినవెఁ జెప్పుము - విశదముగనీ - మనమునందలి మూఁ
లెల్లను ॥ జ॥

కైక నిర్లక్ష్యముతో:—

గీ॥ మున్ను వాగ్దాన మొనరించి ♦ యున్న రెండు
వరములనుబట్టి పదునాల్గు ♦ వత్సరములు
వనికి నినుఁబంపి భరతునిఁ ♦ బ్రభునిఁ జేయు
మనిన మూర్ఛిల్లెఁ దనపుట్టి ♦ మునిఁగినట్లు,

శ్రీరాముఁడు ధైర్యముతోను వినయముతోను:—
క॥ జనకుని వాక్యము సల్పఁగ
జననీ! వనమునకుఁ బోదు ♦ సంతోషముతో

లక్ష్మణుఁడు కోపారుణితలోచనుఁడై:—

ఉ॥ అన్న! యిదేమి వెఱ్ఱినయి ♦ యప్పుడె కౌసల కేగఁజూచెదా
యెన్నఁడు సూర్యవంశమున ♦ నీవిపరీతము గల్గెఁజెప్పుమా
యన్నను మీఱి తమ్ముఁడెటు ♦ లందును రాజ్యమునిన్ను నేఁడు నేఁ
డన్నఁగ రాజ్యమందునిచి ♦ తీరెదఁజూపెదమత్ప్రతాపముల్

అని యొరనుండి కత్తినిదూసి కైకను చుఱచుఱఁ జూచుచున్నా
డఁ శ్రీరాముఁడు సౌమిత్రి వెన్నుఁదట్టి యూరడించుచు:—

క॥ జనకుని వాక్యము కంటెను
ఘనమేమన కేప్రభుత్వ ♦ గౌరవమనుజా!.

గీ॥ మనకునై పుత్రకామేష్టి ♦ మహినొనర్చి
కాంచిమనయాటపాటలఁ ♦ గడుఁజెలంగి
పెంచివిద్యల బుద్ధిఁజె ♦ ప్పించినట్టి
తండ్రి కెండవ దైవమై ♦ తనరుఁగాదె
యతనిఋణమును దీర్పశ ♦ క్యమ్మెమనకు.

లక్ష్మణుఁడు ఉపకమిల్లి శ్రీరామునకు నమస్కరించి:—

గీ॥ అన్న! నాబొందిలోఁ బ్రాణ ♦ మున్నవఱకు
నిచటనేకాదు శ్రీరామ! ♦ యెచటనైన
నీపదమ్ములఁ గొలుచుచు ♦ మెలఁగువాఁడ
విడచిపోయినఁ బ్రాణముల్ ♦ విడుచువాఁడ.

తాననువెంబడింతునని విన్నవించిన సీతనుజూచి శ్రీరాముఁ

ద్విపద॥ బహుదుఃఖములకిల్లు ♦ పడఁతి! వనమ్ము
విహరింపఁగఁ దనమ్ము ♦ వెలఁది! వనమ్ము
ఘోరరాక్షసులకుఁ ♦ జోటువనమ్ము
క్రూరమృగమ్ముల ♦ కుదురువనమ్ము
విపరీత సదనమ్ము ♦ విపులవనమ్ము
ఉపవనమ్మది కాదు ♦ ఉగ్రవనమ్ము.

సీత:— కమాచ్ — రూపకము.

విడనాడుట తగునా
అడవులనిడుముల బడలికఁ బడునని - పడఁతిని నీవిటు ॥విడ
చెలువలలో నొడయునిఁదా విడనాడని- పడఁతి పడఁతి.॥వి

క॥ మీ వెంటనుండ నడవియుఁ
గేవలముగ స్వర్గమగును ♦ గృపఁజూపినన్
మీ వెంటఁగొని చనందగు
సేవించుచు ముందుఁదోవ ♦ సేయుచు వత్తున్.

చ॥ అడవులఁ బక్షికూజితము ♦ లందములౌ పొదరిండ్లు హాయియౌ
నొడలిపరిశ్రమన్ దొలఁచ ♦ నొయ్యన వీచెడు మందమారుత
బెడ నెడఁ బక్వమై రుచుల ♦ కిమ్ములనందగు పండ్లు సౌఖ్యము
మ్యొడ నొడఁ గూర్పఘోరమని ♦ యెంచఁగ నేటికరణ్యవాసమున్

గీ॥ వనటనాకునొనర్చెడు ♦ వనము మీకు
సుఖమదెటునొడఁగూర్చునో ♦ శుద్ధచరిత!
సాకు లేలిఁక మీవెంట ♦ సాగివత్తు
ధర్మమిది తప్పగా రాదు ♦ ధర్మమూర్తి!.

అని సీత రాముని వెంబడించును:—

శ్రీరాముఁడు తండ్రిని సమీపించి నమస్కరించి:—

క॥ పదునాలుగేండ్లు పుచ్చెదఁ
బదునాల్గు దినంబులట్లు ♦ వగవకు తండ్రీ!
పెదవుల జారినమాటను
బదిలముగాఁ గాచుకంటె ♦ భాగ్యము గలదే.

దశరథుఁడు కన్నులనీరు గార్చుచు రామునిఁజూచి:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని కన్నులు మూసికొనును:—

(కౌసల్యయంతఃపురము.)

మునివేషముతో రాముఁడు ప్రవేశింపఁగాఁ గౌసల్య జూచి శో
కభయంబులు మనంబునఁ బెనఁగొన:—

ద్విపద॥ హా రామ! యిదియేమి ♦ యవతారమయ్య!
భేరిమృదంగముల్ ♦ ప్రీతి మ్రోయంగఁ
దేరెక్కి వచ్చిన ♦ దీవెనలిచ్చి
చేరి కౌఁగిటఁ జేర్చి ♦ చెలఁగుదు ననుచు
నుండఁగా నా రామ! ♦ యోగివేషమున
గుండె జల్లన వచ్చు ♦ గోడిదియేమి?

శ్రీరాముఁడు చేతులు జోడించి:—

గీ॥ మున్ను వాగ్దాన మొనరించి ♦ యున్న రెండు
వరములను బట్టి పదునాల్గు ♦ వత్సరములు
వనికి ననుఁ బంప భరతునిఁ ♦ బ్రభునిఁ జేయ
జనకునిం గోరెఁ గైకమ్మ ♦ చనెద వనిక్ .

కౌసల్య:—

గీ॥ రామ! నినుఁ బాసి నే నెట్లు ♦ బ్రదుకఁగలను
కైక! నీ కేల పెడబుద్ధి ♦ గలిగెనమ్మ!
అకట! ననుదుఃఖపెట్టెడి ♦ దొకటి దక్క
రాముఁ డడవికిఁ బోవ నీ ♦ కేమి వచ్చు.

శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ వీరమాతకుఁ దగునె యీ ♦ విన్నదనము
తండ్రివాక్యము నెఱవేర్చు ♦ తనయుఁ జూచి

తల్లిముదమందవలెఁగాని ♦ తల్లడిలుట
తగునె నీకిది నాతల్లి! ♦ సుగుణవల్లి!.

క॥ పదునాలుగేండ్లు పుచ్చెదఁ
బదునాల్గుదినంబులట్లు ♦ వగవకు జననీ!
మదికుదుటఁబఱచి జనకుని
బదిలముగాఁ జూచికొనుము ♦ సతిహితమతివై.

కౌసల్య దుఃఖముతో:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!.

(సుమిత్ర యంతఃపురము.)

లక్ష్మణుఁడు తల్లిని సమీపించి:—

గీ॥ జనకువాక్యముఁబాలింప ♦ జనని! యదిగో
యన్న కానల కరుగుచు ♦ నున్నవాఁడు
అతనివెంబడి నేనిదే ♦ యడవులకును
నరుగుచున్నాఁడ దీవించి ♦ యనుపుమమ్మ!.

సుమిత్ర యెంతయు సంతోషముతో:—

గీ॥ నిన్నుఁబోలిన సుతునినే ♦ నెమ్మిఁగాంచి
ధన్యురాలైతి లక్ష్మణా! ♦ ధన్యచరిత!
తండ్రిమాఱుగ రామునిఁ ♦ దల్లిమాఱు
సీతఁ జూచుచు వర్తిల్లఁ ♦ జెల్లుఁదనయ!

లక్ష్మణుఁడు దనభార్యయగు ఊర్మిళనుజూచి:—

క॥ నామాఱుగ నీయత్తలఁ
బ్రేమఁ సేవించి నాకుఁ ♦ బ్రియమొనరుపవే
నామాటకు నెదురాడకు
నామన్ననఁ బడయఁగదవె ♦ నళిన దళాక్షీ!

(రాజమార్గము.)

వనమునకు రథారూఢుఁడై పోవుచుండు సీతాసౌమిత్రులతోడి శ్రీరామునిఁజూచి ప్రజలు పట్టరాని దుఃఖముతో:—

గీ॥ ఈవు మారాజవౌదని ♦ యెలమినుండఁ
గైకపొగరింక నినుఁబంపెఁ ♦ గానవంకఁ
గమలమిత్రకులాబ్ధిరా ♦ కాశశాంక!
వత్తుమిదె వెంటఁ గొనిపొమ్ము ♦ వదల కింక.

అని మహావేగముతోఁ బోవుచుండు రథమును వెంబడింపఁజూచిరి

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! మాప్రాణధామ! రవికుల సోమా!

రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని విలపించుచు మరలుచున్నారు:—

(చిత్రకూట పర్వతము.)

రాముఁడు చిత్రకూటపర్వతమును జూపుచు సీతతో:—

ఉ॥ చిత్రవిచిత్రపుష్పఫల ♦ చిత్రితవృక్షలతావిశేషముఁ
జిత్రవిచిత్రచర్మఖుర ♦ శృంగవిచిత్రితజంతుజాతముఁ
జిత్రవిహంగసేవితముఁ ♦ జిత్రమహాకుహరీసమేతముఁ
జిత్రఝరీప్రకాశితము ♦ సీత! యదేకను చిత్రకూటముఁ.

అని యాపర్వతమునుజేరి లక్ష్మణుఁడు పర్ణశాల నిర్మింపగానందు సీతారామసౌమిత్రులు నివసించుచుండిరి:—

(కైకేయి యంతఃపురము.)

శ్రీరాముని వనగమనమును సుమంత్రుఁడు మనవిచేయఁగా విని దశరథుఁడు ఏకధారగాఁ గన్నులనీరు గార్చుచు:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని విలపించుచుఁ బ్రాణములను వదలును:—

(కేకయ రాజధాని రాజభవనము.)

భరతుఁడు:— శత్రుఘ్నా! యీయుత్తరము వసిష్ఠులు వ్రాసినారు వినుము:—

చ॥ ఇనకులరత్నమా! భరత!♦యిచ్చటికార్యములెల్లఁ జూచియీ
జననితలంచె నిన్నుఁగను ♦ జాగొనరింపక వేగరావలెన్
దినమొకకల్పమై జరిగె ♦ దీనినిఁజూచిన తక్షణంబర
మ్మనుమనివ్రాయఁదెల్పిన ద♦దంతయునీకిటఁదేటయయ్యెడున్.

దీని యర్థమేమయి యుండును:—

శత్రుఘ్నుఁడు:— నేనును ఊహింపఁజాలకున్నాను. ఇప్పుడే మనము బయలుదేరవలయును:—

(అయోధ్య రాజవీధి.)

భరతుఁడు వినుచుండఁగాఁ బ్రజలు:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! మాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని విలపించుచుండుటనువిని శ్రీరామునకేమి సంభవించెనోయ

ని యుల్లసము తల్లడించుచుండఁ దొందరగావచ్చి కైకేయి యంతఃపురమును బ్రవేశించుచున్నాఁడు:—

(కైకేయి యంతఃపురము.)

భరతుఁడు తల్లికినమస్కరించి దైన్యముతో శ్రీరాముఁడెక్కడనని యడుగఁ గైకేయి:—

గీ॥ రామలక్ష్మణులరిగిర ♦ రణ్యమునకు
జనకుఁడో వృద్ధుఁడగుటను ♦ జనెను దివికి
నుత్తరక్రియ లొనరించి ♦ యుచితరీతిఁ
బట్టముఁగట్టికొమ్మునా ♦ పట్టి! నీవు.

భరతుఁడు కోపముతో:—

మోహన — రూపకము.

మాతవేకిరాతకీ! - ఘాతకీయుపాతకీ!
ఆతతసుగుణాభిరాము - నీతిమాలియడవిఁబంపితి ॥ మా ॥
రాతిగుండెదానవే - చేతమునుడికించితివే
ప్రాతసూర్యవంశ వి - ఖ్యాతినెల్లఁ జెఱచితే ॥ మా ॥

ఆ,వె॥ మాటఁదిరుగుకంటె ♦ మరణము మేలను
పతిని జంపినట్టి ♦ పాపినీవు
నాకు మాతవైతి ♦ లేకున్న నీపేరు
లేకపోవుఁగాదె ♦ లోకమందు.

(చిత్రకూట పర్వతము.)

లక్ష్మణుఁడు చెట్టుపైనుండు పండ్లనుగోయుచుండి యయోధ్యా వైపుననుండి దుమ్ము లేగుచుండుటనుజూచి రామదర్శనార్థమై ప్రజలతో భరతుఁడు వచ్చుచున్నాఁడని తెలియక తమపై దండెత్తివచ్చుచున్నాఁడనుకొని రాముని సమీపించి:—

గీ॥ భరతుఁడిటవచ్చుచున్నాఁడు ♦ దురితమెంచి
పఱచినేనొక్క కోలను ♦ భంగపఱతుఁ
జూడుమోయన్న! మనమీఁద ♦ దాడివెడలె
నింతకంటెను దురితమ ♦ దేమికలదు.

కమాచ్ — రూపకము.

సెలవా? తులువ భరతుని - త్రుళ్ళడంచెద సెలవా?
అలయొక్క బాణాన - సతనిశిరముఁజిమ్మి
కులమునకంతకుఁ - గూరిమినోడఁగూర్తు. ॥సెలవా॥

శ్రీరాముఁడు:—

క॥ తొందరపడకుము లక్ష్మణ!
యెందునమదిఁ గీడుదలఁచి ♦ యెఱుఁగడు భరతుం
డెందులకువచ్చెనోయిటఁ
గందముకారణమువచ్చి ♦ కాంచితిపిదపన్.

ఇంతలో భరతుఁడువచ్చి రాముని పాదములకెఱఁగి చేతులుజోడించి కన్నీరు గార్చుచు నిలుచుండఁగా రాముఁడు నాయనగారు సేమమాయనియడుగ భరతుఁడు:—

గీ॥ రామ!ననుఁదమ్మునిగఁ గాంచి ♦ రాజ్యమెడలి
యడవిఁబోవఁగ నాయెనా ♦ యన్న!నీకుఁ
దండ్రినను బుత్రునిగఁగాంచి ♦ తల్లడిలుచుఁ
దనువు వదలంగవలసె నే ♦ మనుమురామ! .

అని విలపించును:—

శ్రీరాముఁడు తండ్రినిఁదలంచికొని:—

కం॥ సత్యమువిడువంజాలక
సత్యవ్రత! మృత్యుసుఖము ♦ శరణువడసితే
నిత్యమగు కీర్తిఁగాంచియ
నిత్యపు దేహమునుబాసి ♦ నీవిటుతండ్రీ! .

అని విలపించి భరతా! మనమిరువురమునుగలసి పూజ్యులగునాయనగారి వాక్యమును జెల్లింపవలసియున్నది. నేను వనవాసము చేసి చెల్లించెదను. నీవు పట్టాభిషిక్తుఁడవై చెల్లింపుము. అయోధ్యకుఁబోయి పట్టాభిషిక్తుఁడవుగమ్ము:—

భరతుఁడు:—

ఉ॥ ఒల్లనురాజ్యపూపదవు ♦ లొల్ల నయోధ్యనునొల్ల మాతనే
నొల్లను బంధుమిత్రతతి ♦ నొల్లశరీరపుసౌఖ్యమొల్లనే
నొల్లనుగానగీతముల ♦ నూర్జితరీతిని మీపదంబులన్
గొల్లగ సేవఁజేయఁగనె ♦ కోరెద నిన్ను కృపాసముద్రమా!.

రాముఁడు— భరతా! నీకు నయోధ్యలోనుండుట కిష్టములేదేని

కాఫి — రూపకము.

పొమ్ము నందిగ్రామమందునఁ - బొందికన్ జనులందఱున్
సమ్మతింపఁగ నాకు మారుగ - సల్పి రాజ్యము క్రమ్మఱన్
దెమ్ము పదునాల్గేండ్ల సిమ్మటఁ - దీర్చి జనకునివాక్యమున్
నెమ్మితో నేమరలినప్పుడు - నెయ్యమిట్టులె చూపుచున్.

భరతుఁడు:—

గీ॥ పట్టమున్ గట్టియన్న! మీ ♦ పాదుకలను
మించుమునివృత్తిఁ బ్రజలఁ బా ♦ లించువాఁడ
మీరు రాఁగల సమయంబు ♦ మించెనేని
నగ్నిమార్గాన స్వర్గాన ♦ కరుగువాఁడ.

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని రాముని పాదుకలను శిరముపై నిడుకొని మరలును:—

(పంచవటి.)

తాను మిక్కిలి చక్కనిదనను నభిమానముగల శూర్పణఖయను పేరుగల రావణుని చెల్లెలు రామలక్ష్మణులనుజూచి మోహించి తనలో:—

శంకరాభరణము — రూపకము.

ఇంతటిచక్కనివారల నెచ్చట - నెన్నఁడుగనలేదు
సంతతమును జిఱునగవ్వులవింతగ - సంతసపఱచెదరు ॥ 1 ॥
అందము రూపంబెత్తినరీతిని - నుందురుగదవీరు
డెందము పరమానందముఁబొందును - బొందినవీరలను ॥2॥
కనులకునలుసుగఁ గలికియొకర్తుక - కనఁబడు వీరలతోఁ
జని పనికత్తెగనుండి దానినిఁకఁ - జంపి సుఖించెదను. ॥3॥

ఇట్లనుకొని వారినిసమీపించి సువ్వరకును మూడు పూలహారములు సమర్పించి శ్రీరామునితో:—

గీ॥ దిక్కులేనియనాథను ♦ దీనురాల
యభయమిచ్చెడి వారొక ♦ రైన లేమిఁ
దిరిగి వేసారితిని నన్నుఁ ♦ గరుణఁజూచి
శరణ మొసఁగిన మీసేవ ♦ సలుపుదాన.

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ అంతలేని యనాథఁట ♦ యుండనిమ్ము
సీతకొకయింత పరిచర్య ♦ సేయఁగలను
ఒంటిగానున్న వేళఁ గా ♦ వుండఁగలను
అతివ లెంతయుఁ గోరుదు ♦ రాఁడుతోడు.

శ్రీరాముఁడు శూర్పణఖతో:—

గీ॥ సీత చెప్పిన పనులను ♦ జేయుచుండి
సౌఖ్యవర్తనగల్గి నీ ♦ వుంటివేని
మదిని నీకు భయమ్మను ♦ మాటలేక
హాయిగానుండఁగలవు మా ♦ యాశ్రమమున.

(గోదావరీ తీరము.)

సీత లోతైనమడుగులోనికిదిగి ముక్కును జెవులను మూసికొని స్నానము జేయుటకై మునుకవేయుచుండఁగా శూర్పణఖ వచ్చి చంపవలయునని గొంతుపైఁ జేయివేయును:—

సీత:— క॥ రక్కసిపట్టెను రామా!
రాముఁడు:— ఎక్కడ లక్ష్మణుఁడు
లక్ష్మణుఁడు:— చిక్కెనిదె పడె శిలపై
ముక్కు చెకచెక్కలయ్యెను
రాముఁడు:— జక్కఁగఁ బోనిమ్ము దానిఁ ♦ జంపకు మనుజా!

(జన స్థానము.)

శూర్పణఖ సురాపానముఁ జేయుచున్న తన బంధువులును సేనాధిపతులునునైన ఖరదూషణత్రిశిరాదుల సమీపించి:—

సాధనామక్రియ — రూపకము.

అన్నలార! నన్నుఁ జంపరే
అన్నరాఘవుల్ నేసిన - బన్నమేనోర్వఁజాల ॥ అన్న ॥
నన్నుఁజూచి మోహమంది - కన్నుసైగఁజేసినఁ
అన్న! తిట్టనన్నుఁబట్టి - యిన్నిపాట్లుపెట్టిరే. ॥అన్న॥

ఖరుఁడు:—

చ॥ అలలల వారిగుండియల ♦ నట్టివదలి త్రెంచెద నార్చి వేర్చి నా
చలముబలమ్ము తేటపడఁ ♦ జంపెదశూర్పణఖా! సహోదరీ!
విలవిల యేడ్వఁబోకుసిను ♦ వేదనఁబెట్టిన వారమొండెముల్
తలలనువేఱుచేసి యిదె ♦ తప్పక తెచ్చెదవారిఁజూపవే.

అని ఖరుఁడు దండెత్తి పోవుచున్నాఁడు. శూర్పణఖ దాఁగుచూ పుచున్నది:—

(పంచవటి పర్ణశాల.)

లక్ష్మణునిఁజూచి రాముఁడు:—

ఉ॥ తమ్ముఁడ! చూడు రక్కసుల ♦ దండులవే మనమీఁదపడవచ్చెడిఁ
గొమ్మనుజూచికొమ్మదిగొ ♦ కోయను బొబ్బవిఁనంగవచ్చనే

నెమ్మెయివారిఁజంపియదె ♦ యిప్పుడెవచ్చెదఁబొమ్మనాదువి
ల్లమ్ములఁదెమ్మనీవుతను ♦ వంతటఁగన్నులుగల్గియుండుమా.

(ఒక గుట్ట.)

దానిపైనుండి గురిఁజూచి శ్రీరాముఁడు రక్కసులపై బాణము లఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు:—

శూర్పణఖ:— (హా!

చ॥ అదెయదెవచ్చెవచ్చెఖర! ♦ యమ్మదిదూషణుఁజంపెఁజంపె
యిదెయిదెమించుమించసఁగ) నీత్రిశిరుందెగటార్చెనీశిరం
బదెయదెగుండెజల్లనఁగ ♦ నందఱఁగూల్చెనిదొక్కతూపెహా
యదెవడివాఁడిబాణమదె ♦ హాఖర! నిన్నునుజంపివైచెనే.

(లంక రావణుని యేకాంతమందిరము.)

శూర్పణఖ:—

కాంభోజి — రూపకము.

అన్నా! నీకొక్క - వన్నెలాడిని వెదకి - యిన్ని పాటులుపడితి
విన్నవించెదనేను - మన్నించునాపలుకు - బన్నమోర్వఁగలేను
బంధులింకలేరోస ॥ అన్నా ॥

రావణుఁడు:—

క॥ బన్నమునీదట్లుండనె
యన్నారీరత్నమెవరె? ♦ యదిదెలుపవనేఁ
గన్నారఁగాంచి తెచ్చెద
నెన్నేని నుపాయముల న ♦ దెచ్చుటనున్నన్.

శూర్పణఖ:—

శా॥ అన్నా! రావణ! నేను జూచినది లే ♦ దా యందమెందేని వే
కన్నుల్ గానవలెం జూడంగావలసినన్ ♦ గల్యాణిలావణ్యమున్
గన్నన్ ఱెప్పలపోలెంగా చెదరువీం ♦ కన్ రామసౌమిత్రులో
యన్నా! పంచవటీతటంబున మహా ♦ యత్నంబు చేసాధ్యమా

క॥ నీభోగభాగ్యగరిమకు
నాభవ్యాంగనయుం గూడ ♦ నలవడెనేనిన్
శోభకుం దోడు సుగంధ
ప్రాభవమందుట యొకాదె ♦ స్వర్ణంబునకున్.

(పంచవటి పర్ణశాల.)

రావణుఁడు సన్యాసివేషముతో సమయమును నిరీక్షించుచుఁ జెట్లనడుమ డాగియుండఁగా:—

సీత పర్ణశాల వాకిట నిలఁబడి లక్ష్మణునిఁజూచి:—

మ॥ కనుమో లక్ష్మణ! జింకనొందెను వ్యా ♦ ఘ్రుంబున్ వడిన్ గూల్పఁగా
వెనువెంటన్ జనుచున్న వారదిగొ నే ♦ విల్లంది మీ యన్నగా
రనురాగాతిశయంబ దెంతొ కద యా ♦ న్నా! క్రూరమున్ గీరమున్
మొసరాళ్లన్ గినరాళ్ళు చూడకకరం ♦ బున్ బారుచున్నారదే.

రావణుఁడు తనలో:—

గీ॥ పులినివెన్నంటిరాముండు ♦ పోయెఁగాని
యతనివెదకంగ లక్ష్మణుం ♦ డరిగెనేని
నొంటిగాఁబర్ణశాలయం ♦ దుండుకతన
సులభముగఁజిక్కునాకు నీ ♦ సుందరాంగి.

(అడవి.)

శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ మీఁచుగురిఁజూచివ్యాఘ్రముగా ♦ భ్రమించివైచి
కడకులేడినిఁగావంగఁ ♦ గంటిఁగాని
చాలదూరమువచ్చితి ♦ జాలమయ్యె
దేవినాజాడఁగనకభీ ♦ తిల్లునేమొ
శీఘ్రముగఁబర్ణశాలనేఁ ♦ జేరవలయు.

(పంచవటి.)

సీత తనలో:—

ముఖారి — రూపకము.

తడవేలచేసెనో - ధరణీశుఁడకట
అడవులఁబడిపోయి - కడుబడలినాఁడో ॥తడ॥
అటుపోయిదూరాన - ఆకొండచాటున - తటుకునఁగను
మఱఁగి తడవాయెరాఁడు. ॥తడ॥

లక్ష్మణునిఁజూచి ప్రకాశముగా:—

శా॥ అన్నా! లక్ష్మణపోయియారయఁగదే ♦ యాసంపసంవర్ధనున్
మన్నాథున్ మహనీయసద్గుణహితున్ ♦ మత్ప్రాణసంశోషణున్
మున్నెన్నండునుజేయఁడింతతడవున్ ♦ బోపొమ్ము వేవేగమీ
యన్నన్ దెచ్చిమదీయహృద్గతవిచా ♦ రాగ్నిన్నివారింపవే.

లక్ష్మణుఁడు:—

హంసధ్వని — రూపకము.

తల్లి! వెఱువకు - మాతల్లి! వెఱువకు
తల్లడిల్లి తెల్లబోఁకు ॥తల్లి॥
చల్లపడితోడనే - యుల్లమురంజిల్లఁగా
అల్లమాయన్నగారు - చల్లగానువత్తురు. తల్లి॥

సీత:—

చ॥ కపటమునీమనంబునను ♦ గల్గఁగఁబోలునులేకయున్న నీ
వుపకృతులందొలంగియిటు ♦ లుందువెలక్ష్మణ! యన్నజాడఁబో
కపయశముల్ గడించితివె ♦ యన్యుఁడవే! నెనరైనలేదె నా
తపములపంట యాపతికిఁ ♦ దమ్ముఁడవై యిటుసేయఁజెల్లునే

లక్ష్మణుఁడు:—

గీ॥ ఒంటిగాఁదల్లి! నినునాకు ♦ టింటవదలి
పోవఁజాలకయుంటి నేఁ ♦ బోయివత్తు
వేఱుగానెంచఁజాలునే ♦ విమలసూర్య
వంశమణియగు దశరథు ♦ పట్టిపేఁడు.

అని వెడలిపోవును:—

(పంచవటి పర్ణశాల.)

రావణుఁడు సన్యాసివేషముతోఁ బర్ణశాలసమీపించిసీతతో:—

కమాచ్ — రూపకము.

భిక్షపెట్టవే - అక్షయముగనాకునొక్క - భిక్షపెట్టవే
భిక్షవేఱుకాదు - నీకటాక్షముంచిప్రోవవే
రాక్షసేశ్వరుండనాకు - రాణివైచెలంగవే ॥ భిక్ష ॥

సీత భయపడి దూరముపోవుచున్నది:—

రావణుఁడు మఱింత సమీపించి:—

శరణమియ్యవే - తరళాయతాక్షి! తాళజాల - శరణమియ్యవే
తరుణి! నామనంబెఱింగి - ధన్యుఁజేసికావవే
అరయనామహారాజ్యరమకు - నంకమైచెలంగవే ॥ శరణ ॥

సీత ధైర్యముతో:—

శా॥ ఓరీ పాప పరాయణా! వదరాదే ♦ యుష్మత్తతన్ రావణా!
శూరాగ్రేసరురామచంద్రుయువతిన్ ♦ జోరుండవై తాయుదే
నీరాజ్యంబునునిన్నునీదళములన్ ♦ నిర్మూలముంజేయునా
శ్రీరాముండిదెచేరవచ్చెదనదో ♦ శౌర్యంబవార్యమ్ముగాన్

రావణుఁడు:—

క॥ నామసుందరు రాము గీష్ముని
నేమని పొగడెదు సురేంద్రుఁ ♦ డేమొదలుసురల్
నామరుఁగుఁజొచ్చి బ్రదుకఁగ
లేమా! తెమ్మిఁకజాగు ♦ లేదిటనీకున్.

సీత భయమునఁ:—

శా॥ రామా! రక్కసుబారికిన్ బడితినే ♦ రావే! శరౌఘంబుచే
నీమూర్ఖున్ ధనుజాధమున్ దునుమవే ♦ యీడ్చెంగ దేశక్కులన్
నామానంబెటుగాచికొందునెకదే ♦ నన్బ్రోచు వారెవ్వరే
మేమీయుంచినవారుఁగూడనిటలే ♦ రే యీశ్వరా! కావవే.

సీత రావణుని విమానముపైనుండి:—

ఉ॥ భూమికివ్రాల్లి ప్రాణములఁ ♦ బుచ్చెదరా మదీయదేహమున్
రామ! త్వదీయహస్తములఁ ♦ బ్రజ్వలితాగ్ని నిసంస్కరింపవే
నీమొగమున్ గనుంగొనుచు ♦ నేనసువుల్ విడనాడు పుణ్యమున్
రామ! కసంగనైతిఁగదె ♦ రాజకులాంబుధిపూర్ణచంద్రమా!.

సీతనులాగి విమాన స్తంభమునకుఁగట్టి రావణుఁడు:—

క॥ ఇక్కడ కాకులు చిలుకలు
నిక్కడ యీపెద్దగ్రద్ద ♦ యిట్టులు నన్నున్
ముక్కులఁ బొడువంజొచ్చెను
చెక్కులఁజెక్కెదను సీత ♦ చిచ్చుపడంగాన్.

అని గ్రద్దను నఱికివేయును:—

సీత:—

క॥ అయ్యో! గ్రద్దా! నాకయి
నయ్యముచేసితివె కొనకు ♦ ఖడ్గపుధారన్
నెయ్యమెఱిఁగించిపడితే
యియ్యధమాధముని చేత ♦ హీనుని చేతన్.

సీత తన నగలను జెఱఁగులో మూటగట్టి విమానమునుండి వేఁ

చ॥ వనచరులార! రామనృప ♦ పత్నిని నన్ను బలాత్కరించి
దనుజుఁడు దొంగిలెన్ వినుఁడు ♦ తప్పక నన్ వెదకంగ రా
వనమును జొచ్చినప్పుడివి ♦ వారకనాదగు భూషణంబు
గనికరముంచియుందు నను ♦ గావఁగ దెల్పుఁడు పుణ్యమబ్బు

రావణుఁడు సీతతో:—

సీ॥ సీత! నీకివె మంచి చీనాంబరములుండ
నారచీరలివేల ♦ నారి! నీకు
నవరత్నమయభూష ♦ ణంబులెన్నియొ యుండ
నడవిపూవులివేల ♦ యతివ! నీకు
చారుచంద్రోపల ♦ సౌధమ్ములివియుండఁ
బర్ణశాలలవేల ♦ పడఁతి! నీకు
విపిధమద్యమ్ములన్ ♦ వెలయుమాంసములుఁ
గందమూలములేల ♦ కలికి! నీకు

గీ॥ నిరుపమానపరాక్రమ ♦ తరుణతరణి
కిరణవిదళిత శత్రుని ♦ కరమహాంధ
కారుఁడై ముజ్జగంబులఁ ♦ బేరుగొన్న
రాక్షసేశ్వరుఁడేనుండ ♦ రాముఁడేల •

(అశోకవనము)

సీత:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

(అడవి)

రాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

తోడి—రూపకము.

అటుసీతనుంచి నీ - విటురాఁగఁజెల్లునే
కుటిలాత్ము లెందఱో - యటవింజరింతురే ॥అటు॥
పదవేగలక్ష్మణా! - పద్మాక్షిఁజూతము
అదియేమొ తెలియదు - మదిలోగలంగెను ॥పద॥

రాముడు:—

శా॥ సీతా! సీత! పతివ్రతాతిలకమా! సీమంతినీరత్నమా!
సీతా! యీకుటి చిన్నవోయెఁ గదవే సీతా!మనోహారిణీ!

సీతా! పిల్చిన వచ్చిపల్కవుగదే సీతా! సుధాభాషిణీ!
సీతా! నన్విడనాడఁజాలకవనిఁ సేవించి నన్బాసితే.

రాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

సీ॥ జలకమాడంగను ♦ జలజాక్షి పోయెనో
తమ్ముఁడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
కొమ్మపూల్కోయంగఁ ♦ గొమ్మపై కెక్కెనో
తమ్ముఁడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
పులిజాడయేమైనఁ ♦ బొడగాంచఁగల్గెనో
తమ్ముఁడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
తలుపువెన్కనుడాగి ♦ తరళాక్షియున్నదో
తమ్ముఁడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
గీ॥ పెద్దకాళ్లనుచిన్నకాళ్లు ♦ వేలువేలు
గానఁబడెరక్కసుండు దాఁ ♦ గాంతఁగొంచు
నేగియుండునుగాఁబోలు ♦ వేగసరిగ
వెదకెదము రమ్ము తమ్ముఁడా! ♦ వెతఁది నిచట.

(అడవి)

రాముఁడు:— ఖరహరప్రియ — రూపకము.

ఎటుమరచియుందు - ఇందువదన! నిన్ను - నెటు మరచియుందు
కటకటా! నీరూపు - కనులఁగట్టియుండ ॥ఎటు॥
ఇటతేళ్లమేపి - యటఁజెట్లఁబెంచి - యిటఁబక్షులను సాకు
దెటఁబోతివీవు ॥ఎటు॥

(శబరి యాశ్రమము.)

శబరి రామునితో:—

గీ॥ రామ! నీరామఁ గొనిపోయె ♦ రావణుండు
ప్రాణమర్పించె నెదిరించి ♦ పక్షిరాజు
విన్నవింపంగ నేనిట ♦ నున్నదాన
శబరినా పేరు తపమును ♦ సలుపుదాన
భక్తి నేనిడు తీయని ♦ పండ్లఁ గొనుము
సంపదరిగిరి సుగ్రీవు ♦ సజ్జఁజేర
శుభమగును బొమ్ము శ్రీరామ! ♦ సుగుణధామ!.

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ పరహితమె తమధర్మమై ♦ పరఁగుచుండు
నీమహోదారచిత్తుల ♦ కెవరు సములు
ఏమిచేసిన తీరునీ ♦ యింతిఋణము
ప్రాణమర్పించినట్టియా ♦ పక్షిఋణము.

(పంపాసరోవరము.)

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ సదమలంబగు జానకీ ♦ చరితవోలె
రాజిలుచునుండు పంపాస ♦ రస్సుఁజూడు
దీనిచక్కని చల్లని ♦ తీరమందు
శాంతముగ విశ్రమింతము ♦ కొంతతడవు.

ఎదుటి ఋష్యమూక పర్వతమునుండి దిగివచ్చుచుండు నొకనిఁ జూచి శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ బ్రహ్మతేజంబు ముఖమునఁ ♦ బరఁగువాఁడు
బలజవంబుల నొతయుఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
అదిగో దిగి వచ్చుచున్నవాఁ ♦ డద్రినుండి
యాతఁ డెవ్వండో లక్ష్మణా! ♦ యరసిరమ్ము.

గిరి దిగివచ్చిన హనుమంతుఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ అన్న తనకాంతఁ బట్టిన ♦ ఖిన్నుఁ డగుచు
నద్రినుండెడు సుగ్రీవుఁ ♦ డడవిత్రేఁడు
మీర లెవ్వారో గనుఁగొనఁ ♦ గోరి పంపె
నతని మంత్రిని హనుమంతుఁ ♦ డండ్రు నన్ను.

లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునిఁ జూపి హనుమంతునితో:—

చ॥ ఇనకులరత్నమౌ దశర ♦ థేశుని పుత్రుఁడు పేరు రాముఁడా
జనకుని వాక్య పాలనము ♦ సల్పవనంబున నుండ జానకిన్
దనసతిఁ గోలుపోయె విను ♦ తత్సతి నారయ వచ్చి యిచ్చటన్
జనపతి యున్నవాఁడు దన ♦ సాయము మీపతి కిచ్చఁ గోరి నన్

హనుమంతుఁడు సుగ్రీవుని దోడ్కొనివచ్చి శ్రీరామునికిఁ జూపి:—

గీ॥ వాలిబలశాలి తనప్రియు ♦ రాలిఁ బట్ట
ఖిన్నుఁడై యద్రినుండు సు ♦ గ్రీవుఁ డిదిగో

శరణుఁజొచ్చెను శ్రీరామ! ♦ కరుణఁజూడు
నీసరతుయె నృపులకు ♦ దీక్షగాదె.

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవునితో:—

ఉ॥ నీరిపు వాలినాయువుల ♦ నేనొక బాణముచేతఁగ్రోలిసి
దారను రాజ్యమున్ మరలఁ ♦ దప్పకనీకొదవంగఁజేసెదన్
ఘోరణితారుమారయినఁ ♦ దప్పదునావచనంబుచూడుమో
గైరికలోకపాలక! న ♦ ఖా!యిదెచేతనుజేయివేసితిన్.

సుగ్రీవుఁడు:—

చ॥ దినకరవంశపావన !మ ♦ దీయపురాకృతపుణ్యరూపమో
యననిటనామనోరథము ♦ సంతనుదీర్పఁగనున్నవారు మీ
యనుచరుఁడై మెలంగెదను ♦ నందులసాక్షిగఁగొందుమీసతిన్
ననుజుఁడుగొంచుపోవునెడఁ ♦ దత్సతిరాల్చినభూషణావళిన్

సీత తన నగలఁగట్టివైచిన చెఱఁగునుజూచి శ్రీరాముఁడు తనలో

సీ॥ ప్రణయకోపపువేళఁ ♦ బడఁ!తినీపడకగాఁ
జెలువుగాంచినదియీ ♦ చెఱఁగుగాదె
ఎండగాచెడివేళ ♦ నింతి!నీగొడుగుగాఁ
జెలువుగాంచినదియీ ♦ చెఱఁగుగాదె
చెమటపెట్టినవేళఁ ♦ జేతివీవనగాఁగ
జెలువుగాంచినదియీ ♦ చెఱఁగుగాదె

నాకొల్లతడియొత్త ♦ నీకువస్త్రమ్ముగాఁ
జెలువుగాంచినదియీ ♦ చెఱఁగుగాదె

గీ॥ అట్టిచెఱఁగున నగలను ♦ గట్టియిట్లు
నాకుగురుతుగ రాల్చితే ♦ నాతిమిన్న!
సీత! నీమాఱుదీనిని ♦ బ్రీతిఁజూతు
సీత! నినుఁబొందునాఁడు నీ ♦ చేతికిత్తు.

(కిష్కింధ.)

వాలితారతో:—

గీ॥ నెఱపినెయ్యమ్ము రాముఁడట ♦ నృపతితోడ
నన్నుఁజంపంగసుగ్రీవుఁ ♦ డున్నవాఁడు
వడివడిగఁబోయిపైఁబడి ♦ పిడుగువోలె
నిరువురనువ్రచ్చివచ్చెద ♦ నిపుడెచూడు
తార!సుగుణవిహార! సౌం ♦ దర్యపూర!.

తార:— కమాచ్ — రూపకము.

పరనారీసంపర్కము - పరమదురితము - పరనారీసంపర్కము
దరిలేనిదుఃఖము - దొరకొనఁజేయును ॥ పర ॥
సిరుల దొలంచును - జిరకీర్తిమాపును - పరమశూరునికైనఁ
బరిభవమొనరించు ॥ పర ॥
చరణములనుబడి - స్వామి!నిన్వేడెదఁ - దరళాక్షి నారుమను
దమ్మునికొసఁగుము. ॥ పర ॥

వాలి:— శంకరాభరణము — రూపకము.

చాలుఁజాలు తారా!ని - ర్మూలమిపుడు చేసెదఁ
చాలవాగఁబోకు తారా!- చావమోదివేసెదఁ.

(పంపాతీరము.)

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవునితో:—

గీ. సాహసముసేఁగార్య మొనవిసి ♦ సేమముగద
యనుజుఁబంపెదసంధికా ♦ ర్యమ్ముఁదీర్ప
వాలివినకుండ నెదిరింప ♦ వచ్చెనేని
నొక్కబాణంబుచేవాని ♦ నుక్కడంతు
భయముపడకుము సుగ్రీవ! ♦ భవ్యభావ!.

హనుమంతుఁడు అతిశయమ్ముగ శ్రీరామునిసమీపించిప్రభూ!:—

గీ॥ ఉరుముఁబోలినభీకర ♦ స్వరముతోడఁ
జండమారుతమట్లు ప్ర ♦ చండగతిని
వాలిమనపయివాలఁగా ♦ వచ్చెనదిగో

అని వాలిని జూపును శ్రీరాముఁడొక్కబాణముతో వాలిని దెగ
టార్చును:—

హనుమంతుఁడు:— అహహా!రాఘవ!నీశర ♦ మద్భుతంబు
పగతుతల నఱెగొంపోయె ♦ గగనము

అందరు సంతోషముతో:—

(కమాచ్ — రూపకము.)

రామరాజభూషణా! రాక్షసకులభీషణా! సామసముద్భవభూషణా!
సాధుతాపశోషణా! . ॥ రామ ॥

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవునితో:—

గీ॥ ఆగ్రహముమాని సుగ్రీవ! ♦ యగ్రజునకు
నుత్తరక్రియ లొనరించి ♦ యుచితరీతి
తారనోదార్చి తత్సుతుఁ ♦ జేరదీసి
యేలుమీ కిష్కింధ నిశ్శంక ♦ నేలుమింక.

(కిష్కింధ వెలుపలి మైదానము) (బయలు.)
సమస్త సేనాధిపతులతోఁ గూడి సుగ్రీవుఁడు రాఁగా శ్రీరాముఁడు.

సీ॥. యోజనమబ్ధినీదితగు ♦ యుక్తిని లంకనుజొచ్చి సీతను
దారిజని భానక్క వెదకి ♦ రాగలవీరుని చేతికిత్తునా
పూజితమంగుళీయకముఁ ♦ బొల్పుగ సీతకు నానవాలుగా
నాజనకాత్మజాకుశల♦ మారయు నాతఁడు నాకుఁ బూజ్యుఁడౌ

హనుమంతుఁడు ముందరకువచ్చి శ్రీరామునిఁ జూచి:—

గీ॥ రామ! మీభక్తునకుసము ♦ ద్రంబదెంత
యసురపురమెంతమాత్రను ♦ సరయుటెంత
గాంచి దేవిని రావణు ♦ గర్వమడఁతుఁ
బంపుమి దె పోయివచ్చెదఁ ♦ బ్రభువతంస! .

(లంక, మహాద్వారము.)

లంకాధిపతియగు రావణేశ్వరుని యుత్తరువులేనిది యెవరును లంకలోనికిఁ బ్రవేశింపఁగూడదని ద్వారపాలకుఁడు హనుమంతు నిషద్ధగించెను. హనుమంతుఁడు ఆద్వారపాలకుఁడు ఆశ్చర్యపడు నట్లు తనతొడలోని రక్తముఁదీసి యొక పెద్దముల్లుతో నొకవిశాలమైన యాకుపై నొకయుత్తరమును వ్రాసి లంకాధీశునకుఁ బంపవలయునని ద్వారపాలకునకు నిచ్చెను:—

(లంక, సభాభవనము.)

రావణుఁడు ఆలకింపఁగాఁ బ్రహస్తుఁడు హనుమంతుని యుత్తరము నిట్లు చదువుచున్నాఁడు:—

శా॥ ముల్లోకంబులరాజులెల్లవడఁకన్ మ్రోపంబుతో నేలునో
కల్లోలాంచిత భూరివార్ధివృత లం ♦ కాద్వీపరక్షోధిపా!
మల్లుండన్ దమమల్లరంగమున స ♦ న్మానంబుఁ బొందంగ నా
యుల్లంబున్నది విన్నవించితిఁ బ్రభూ! ♦ యుష్మత్ప్రసాదంబు కై

రావణుఁడు తక్షణమే పిలువనంపవలయునని యుత్తరువుచేసెను. హనుమంతుఁడు ప్రవేశించి మొగ్గలో మొగ్గలో మొగ్గవేసి అనఁగా అంతరాంతరపల్టీకొట్టి చేతులుజోడించి నిలచి రావణేశ్వరుని యాశ్చర్యములో ముంచివేసెను:—

హనుమంతుని జూడఁగనే మల్లురందఱుగుండెలోరాయి పడిపోయెను:—

రావణుఁడు హనుమంతునకు గొప్పగొప్ప బిరుదులను గొన్న తన జగజెట్టులను జూపి వీరిలో నెవరితోఁ బోరెదవని యడిగెను:—

హనుమంతుఁడు అందఱితో నొక్కతూరి పోరెదనని చెప్పి రావణేశ్వరుని యెట్టయెదుట నిలఁబడి తన రెండు భుజములను జాచి మల్లురనందఱను బిలచి గట్టిగా విడువకుండఁ బట్టుకొనవలెనని యాజ్ఞాపించెను. అట్లు వారు పట్టుకొన్న వెంటనే యొక్కసారి గిఱ్ఱుమని తిరిగెను. వారందఱు విసరివేసినట్లు నలువైపుల దూరముగఁ బడిపోయిరి. కొందఱకుఁ గాళ్ళు విఱిగెను. కొందఱకుఁ జేతులు విఱిగెను. కొందఱకుఁ బండ్లు రాలిపోయెను. కొందఱకు ముక్కు చెక్కలయ్యెను. అందఱును వికలాంగులైరి:—

రావణుఁడు మెచ్చి హనుమంతునితో:—

శా॥ ఆహా! బాహుబలంబు లాఘవము దే♦యాశ్చర్యమాశ్చర్యమా
ఆహా! నాకిఁక నుద్దిలేరిచట నా ♦ కానందమున్ బెంచితో
నూహన్ వేఁడుము దేమి కావలయునో♦యుత్సాహముప్పొంగఁగా
బాహాటంబుగ నిత్తుఁ జూడుమి దెమ♦త్ప్రాసాద సౌధాదులన్.

హనుమంతుఁడు:—

క॥ లంకాద్వీపంబంతయు

రావణుని గుండె జల్లుమనును:—

హనుమంతుఁడు మరల:—

క॥ లంకాద్వీపంబంతయు
శంకాతంకములులేక ♦ చనిచూడంగన్
సంకేతపత్రిమొసఁగుము
ఇంకేమియుఁగోర రాక్ష ♦ సేశ్వర!నిన్నున్.

రావణుఁడు మంత్రియగు ప్రహస్తునిఁజూచి తక్షణమే యిమ్మని
యాజ్ఞాపించును:—

(అశోక వనము.)

హనుమంతుఁడు ఆకసమువంకఁజూచి:—

గీ॥ వెండిపంజరమునహంస ♦ వెలయునట్లు
మందరపుగుహాసింహంబు ♦ మసలుకరణి
మదగజముమీఁద వీరుండు ♦ పొదలుతీరు
మింటనెంతయుఁజంద్రుండు ♦ మెఱయఁదొడఁగె.

గీ॥ దాసదాసీజనంబులు ♦ దన్నుఁగొలువ
రావణుండును నీదారి ♦ రాఁదొడంగె
వీనులకు రామశబ్దంబు ♦ వినఁగవచ్చె
నుండితీరును సీతయీ ♦ యుపవనమున.

(అశోకవనమున వృక్షముక్రింద)

సీతకూర్చొనియుండఁగా వెనుక హనుమంతుఁడొదిగియుండును
రావణుఁడువచ్చి సీతనుజూచి:—

శంకరాభరణము — రూపకము.

ఇంకైన దయరాదా - ఇంతి! నామీఁద - ఇంకైన దయరాదా
పంకజలోచన! - సంకట పెట్టకు - లంకారాజ్యము నీది - కింకరుఁడను నేను. ॥ ఇం ॥

సీత:—

మ॥ తులువా! నోటికివచ్చినట్టులిటులెం ♦ తో ప్రేలెదనాఁగాక నీ
తల రాముండు తెగఁజిమ్మ నీమదము ద ♦ గ్ధంబౌను బో పాపాత్మ నీ
వలరామక్ష్మాధిపుకంటె శూరుఁడయినన్ ♦ హా దుష్ట! నీవిట్లు దొం
గిలి నన్ దెచ్చెదవే కిరాతక! మహా ♦ క్లేశంబు నేనొందఁగాన్.

రావణుఁడు:—

గీ॥ చెచ్చెరను బోయి నీపతి ♦ శిరముఁ దెచ్చి
ముందుఁ బడవైతునప్పుడేని ♦ సుందరాంగి!
శూరుఁడెవ్వండొ లోకనులారఁ ♦ జూడఁగలవు
రావణుండన్న ధరలోనఁ ♦ గేవలుండె? అని వెడలి
పోవును.

సీత:— క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నా ప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

హనుమంతుఁడు:—

క॥ శ్రీరాము బంటుబంటను
నీరాకరమీఁది లంక ♦ నిన్నిటుగంటిఁ
ఆఱేని యుంగ్రమిదిగో
త్రైలోకశ్రేష్ఠుడైనగురుతు ♦ వేఁడెదఁ దల్లీ!.

సీ॥ అనిలో నరిపుఁ జంపి ♦ ననుఁగాచు నని యెడి
మదిలోని యాశచే ♦ మంటిననుము
ఆలక్ష్మణుని నొవ్వ ♦ నాడినందులకోయి
వెంట నేతఁగుశిక్షఁ ♦ గంటిననుము
అనాథను సుగుణాళి ♦ నాత్మలోఁదలఁచుచు
నుచితవర్తనమున ♦ నుంటిననుము
మానమ్ములో వచ్చి ♦ మఱిఁగావకుండిన
నసువులఁదొరఁగెద ♦ నంటిననుము

గీ॥ సర్వమును నెఱింగినట్టియా ♦ స్వామి కేను
నింతకంటెను జెప్పంగ ♦ నెఱుఁగననుము
పరమపూజితుఁడైనయా ♦ ప్రాణవిభుని
చరణపద్మమ్ములకు నమ ♦ స్కారమనుము
గురుతుగా నా శిరోమణిఁ ♦ గొనుము చనుము.

(లంక విద్యుద్యంత్రశాల)

మంత్రుఁడు సంకేతపత్రమును జూపి దానికి వెళ్లి యంత్రము
పగులఁగొట్టును:— (లఙ్క తగులపడును.)

రావణుఁడు:—

గీ॥ గుడులు మేడలు గోపురాల్ ♦ కూలెనవిగో
అంతటను భగ్గుమనిమంట ♦ లలమెనవిగో
మెఱపుమఱ్ఱవచ్చి లంకను ♦ జెఱచియిట్లు
నష్టమొనరించినట్టియా ♦ దుష్టుఁడెవఁడు
నాయెదుటఁ దెందుకసిదీఱ ♦ నఱకివైతు
నరిభయంకరవీరసిం ♦ హమ్ములార!.

హనుమంతుఁడు:—

గీ॥ నేనె చెఱచితిఁ ♦ జెఱచితి నేనె సుమ్మి
చేరి నన్నుఁ బట్టుకోఁగల ♦ వీరుఁడెవఁడు
రామభటుఁడను హనుమంత ♦ నామకుఁడను
మల్లుఁడను పేరవచ్చినా ♦ మహిమఁజూపి
మరలుచున్నాఁడ రాముని ♦ శరణుఁజొచ్చి
బ్రదుకు రావణ! చెడకు నా ♦ పలుకు వినుము
నీవు వినకున్న రాముని ♦ నిశితశరము
నీశిరముఁ ద్రుంచు ననిలోన ♦ నిక్కువమ్ము.

అని రావణునిఁ దన్ని సముద్రములోఁ బడి యీఁదుకొని వెళ్లి పోవును

(మహేంద్రపర్వతప్రాంతము.)

హనుమంతుఁడు రావణునితో:—

సీ॥ కన్నీరు కాల్వలై ♦ కారు కన్నులతోడఁ
జెక్కిటఁ జేర్చిన ♦ చేయితోడ
తెల్ల తెల్లఁబారిన ♦ దీనాననముతోడ
జడలుగట్టిన శిరో ♦ జములతోడ
వేఁడినిట్టూర్పుల ♦ వాడునాసికతోడఁ
గడుఁజిక్కి స్రుక్కిన ♦ యొడలితోడ
అట్టెచినింగిన ♦ కట్టువస్త్రముతోడ
నోట రామా! యనుమాటతోడ

గీ॥ శోకమునమున్నిదేవి య ♦ శోకవనము
నందున్నది లంకలో ♦ నందమొదలి
నేనుమును జెల్పి యుంగ్రము ♦ చేతికియ్య
జనని! తలమానికము నిచ్చెఁ ♦ గొనుము రామ!.

లంక నెట్లున్నదని శ్రీరాముఁడడుగఁగా హనుమంతుఁడు:—

సీ॥ ఇరువంక నొకతీరు ♦ వరసౌధములమీఱు
విస్తారవీథికా ♦ నిస్తులంబు
వివిధపుష్పోద్యాన ♦ వేణువీణాగాన
విద్యుత్ప్రదీపికా ♦ విలసితంబు
చతురంగసైనిక ♦ సంచారభూమిక
మల్లకేళీరంగ ♦ మండితంబు
బహుళయంత్రోపేత ♦ ప్రాకారపరివృత
పటుదుర్గశోభిత ♦ ప్రాభవంబు

సీ॥ మాంసభోజన పరసతీ ♦ మానహరణ
మద్యపానాది పాప స ♦ మ్మానితంబు
రాక్షసేశ్వరదోర్దండ ♦ రక్షితంబు
పాపులకుఁగాపురంబు లం ♦ కాపురంబు.

(సముద్రప్రాంతము.)

రాముని శిబిరము.

విభీషణుఁడు:—

కమాచ్ — రూపకము.

శరణుదశరథరామ! సద్గుణధామ! శరణుదశరథరామ!
శరణాగతత్రాణబిరుదు - నీదనివిని - శరణము వేఁడవచ్చితి
శరము శిరము చువంచి నీపగు - చరణములనే శరణు వేఁడితి. ॥శర॥

సుగ్రీవుఁడు శ్రీరామునితో:—

చ॥ ఇతఁడు విభీషణుండు దను ♦ జేంద్రుని తమ్ముఁడు నమ్మి ప్రాపునిం
రితనికి నిచ్చితేని మనకు ♦ నెవ్వగనొవ్వగ నౌనుగాన నా
మతము నసీతనిఁక దయకు ♦ మాన్యునిఁ జేయుట మేలుగాదు స
న్నుతమతి నెంచి చూడుఁడను ♦ రేంద్రుని మాయలమేయముల్ ప్రభూ

శ్రీరాముఁడు:—

సీ॥ తమ్ముఁడే కాదు రావణుఁడు ♦ వాకొనంబనివచ్చి వేడెనేని
నెమ్మదిఁగా చెదఁబాపుదు ♦ నేరములెంచ విభీషణుఁ గానఁజేయ

దెమ్మఁకరమ్మఁ గౌరవము ♦ తేటపడన్ గనుఁగొమ్మఁ బొమ్మనా
తమ్మునిఁబోలెఁజూచెదను ♦ దారతఁబర్వతలోకనాయకా!

విభీషణుఁడు:—

కమాచ్ — రూపకము.

శరణుదశరథరామ! సద్గుణధామ! శరణుదశరథరామ!
పరసతిఁగోరుట - పాపమంచని తెల్పఁ - బురము వెడలనడచెను
దురితపరుఁడా రావణాసురుఁ - డరయునే భవదీయ శౌర్యము ॥ శర ॥
అని శ్రీరాముని చరణములమీఁదఁ బడును:—

శ్రీరాముఁడు:—

ఉ॥ లెమ్ము విభీషణా! భయము ♦ లేదిఁక నీకభయమ్ము సంగితిన్
జమ్మెద వైరిగుండెల ♦ భిషిక్తునిఁ జేసెద నిన్ను లంకకున్
సమ్మపు రావణాసురుఁడు ♦ నాశరణంబొకవేళఁ జొచ్చినన్
సమ్మతి నిన్న యోధ్యకును ♦ జంబుగఁ బట్టముగట్టి కాచెదన్.

(లంక రావణుని యంతఃపురము.)

మండోదరి రావణునితో:—

కమాచ్ — రూపకము.

పరనారీ! సంపర్కము - పరమదురితము - పరనారీసంపర్కము
వసిలేనిదుఃఖము - దొరకొనఁజేయును ॥ పర ॥
సిరులఁదొలంచును - జిరకీర్తి మాపును - పరమునకైనఁ
బరిభవ మొసరించు ॥ పర ॥

చరణములనుబడి - స్వామి! నిన్వేడెదఁ
దరళాక్షి సీతను - దాశరథికినిమ్ము ॥ పర ॥

రావణుఁడు:—

క॥ దశజనబాహుబలమ్మును
దశజనధీబలముగలిగి ♦ దశకంఠుఁడనన్
దశదిశలఁ బేరుపొందితి
శశిముఖి! వెఱపేలనాకు ♦ శత్రుండెదురే

అని మేడపైకిఁదీసికొనిపోయి:—

శా॥ సౌధాగ్రమ్మునుండి చూడుముసతీ! ♦ సంగ్రామరంగంబునన్
యోధాగ్రేసరులెల్లఁ గూడిరదిగో ♦ యుత్సాహముప్పొంగఁగాఁ
గ్రోధోద్దీపితమానసంబులభటుల్ ♦ ఘోషిల్లుచున్నారదే
యోధాళిందళవాయియుద్ధమునకై ♦ యూకొల్పెఁదూర్యధ్వనిన్.

ఉ॥ హాసతి! బాణవేగమదె ♦ యక్కట! యోర్వకనాదుసైనికుల్
రాసులురాసులై పుడమి ♦ రాలఁగఁజొచ్చిరేమి-చోద్యమో
మేఘనాదునిఁజూచి:—

ఓసుత! మేఘనాద! కడు ♦ యుక్తులనేర్చినసైకె చెల్లుఁగా
వాసిగరామునిందునిమి ♦ వారకసీతనునాకుఁగూర్పఁగాన్.

మేఘనాదుఁడు:—

కమాచ్ — రూపకము

పరనారీసంపర్కము - పరమపవిత్రము - పరనారీసంపర్కము.

రావణుఁడు:—

క॥ కదనమునుఁజూచి భయంపడి
యిదియొకనెపమెన్ని పలుకు ♦ దేనీచాత్మా!
యెదురాడకు నాముందట
వదరిననీశిరముఁద్రుంచి ♦ వైచెదనిదిగో.

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు లక్ష్మణునితో:—

చ॥ అదెయదెవచ్చెరావణుని ♦ యగ్రకుమారుఁడుచూడుచూ
డుమా]
పదపదలక్ష్మణా! కదిసి ♦ ఫాలమునంటఁగబాణమేయుమా
అదెవడివాడిబాణమదె ♦ యక్కటవచ్చెనుగొట్టుకొట్టుమా
యిదెపడెలక్ష్మణుండహహా ♦ యేమిఘటిల్లఁగనున్నదోకటా!

(శ్రీరాముఁడు పడిన లక్ష్మణునిఁజూచి:—)

నాథనామక్రియ — రూపకము.

అకటా! లక్ష్మణ! పడితే-ఆలములోపల నీవు
ఇఁకయుద్ధము నాకేలను-ఇంతటితోఁజాలింతును ॥అకటా॥
అడవులలోనాతోఁబడి-ఇడుములకన్నిటికోర్చి
విడనాడక మెలఁగితివే - పుడమిని నీకీడుగలఁడే ॥ అకటా॥

జాంబవంతుఁడు:—

గీ॥ నాడియాడుచున్నది ♦ వేఁడికలదు
భయపడకు రామ! మూర్ఛిల్లె ♦ భయముపడకు
దూరమునఁ గాంచవచ్చెడి ♦ ద్రోణగిరిని
వెలయు సంజీవిఁ గొనిరాఁగ ♦ వేగనరిగె
వాయుపుత్త్రుండు స్వామి సే ♦ వాపరుండు॥

(శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునిఁ జూచి కంటఁ దడిపెట్టుకొని)

క॥ జననీజనకులకంటెను
దనకులసతికంటెఁ బ్రాణ ♦ ధనములకంటెన్
ఘనముగ నన్గను తమ్ముఁడు
రణమునఁ బడె రమణి యేల ♦ రాజ్యమదేలా?

జాంబవంతుఁడు:—

ఆ॥ ఆంజనేయుఁ డదిగొ ♦ సంజీవిఁ గొనివచ్చె
దేవ! చూడు దీని ♦ దివ్యమహిమ
మెల్ల మెల్లగాను ♦ మేల్కొనిసౌమిత్రి
రమ్యసుగుణసాంద్ర! రాఘవేంద్ర!

(శ్రీరాముఁడు ఆంజనేయునితో)

గీ॥ చెలిమి సుగ్రీవుతో నాకుఁ ♦ గొలిపినావు
దేవిఁ గనివచ్చి నాకోర్కెఁ ♦ దీర్చినావు

తెచ్చిసంజీవినాతమ్ము ♦ నిచ్చినావు
ఔనె నీసేవనుతిసేయ ♦ నాంజనేయ !

(అందరును సంతోషముతో)

శంకరాభరణము—రూపకము

రామ ! రాజభూషణా ! రాక్షసకులభీషణా !
సామమధురభాషణ ! సాధుతాపశోషణా !

మేఘనాదుఁడు:—

చ॥ ఇదెయిదెసీతదాశిరమునేఁ ♦ దెగఁద్రుంచితిఁజూడుఁడీముదం
బొదవఁగనాదుతండ్రికిని ♦ యుద్ధములోపల మీశిరంబులన్
జెదరఁగఁజేసెదన్ వినుఁడు ♦ చేతను ప్రాణములుంచిరందు స
న్నెదిరిసురేంద్రుడేమియయె ♦ నేర్పడఁజూడుఁడుమత్ప్రతాపమున్

(సీతశిరముఁజూచి శరమును జార్చుచున్న లక్ష్మణునితో విభీషణుఁడు)

చ॥ అదెయదెమాయఁజేసెనది ♦ యాజనకాత్మజమస్తకంబుగా
నదినొకవాఁడిబాణమున ♦ నాచెదురక్కసుఁద్రుంచులక్ష్మణా!
(శాఁ)అదెబలుఁగొట్టితో నసుర ♦ నాదటఁదొక్కలుచీలునట్లుగా
నెదమరిభేదిలన్ శిరము ♦ దేగితటుక్కునభూమిఁదొల్లఁగాన్.

(అందరు మేఘనాదుఁడు పడుటకుసంతోషించి)

శంకరాభరణము—రూపకము

రామ! రాజభూషణ! రాక్షసకులభీషణా!
సామమధురభాషణా! సాధుతాపశోషణా॥ ॥రామ॥

(కుంభకర్ణుని భవనము)

(తాగుచుండెడు కుంభకర్ణుని సమీపించి, రావణుఁడు.)

ఉ॥ తమ్ముఁడ! కుంభకర్ణ! నినుఁ ♦ దప్పమరెవ్వరు లేరునాకు నీ
వెమ్మెయిఁబోయి దాశరథి ♦ నెట్లయినన్ వధించి రాగదే
నమ్మిన నాకు సమ్మదము ♦ సర్వము పొమ్ము జయమ్ముఁ
[గొమ్మనా
తమ్ముఁడవైన నీకతనఁ ♦ దప్పక సీతను బొంది పొంగెదన్.

కుంభకర్ణుడు:—

కమాచ్—రూపకము

పరనారీసంపర్కము-పరమదురితము-పరనారీసంపర్కము
(అని ప్రారంభింపఁగా వానికి ద్రాగుడునిచ్చి రణమునకుఁ బం
పి రావణుఁడు వెళ్ళిపోవును)

(రావణుఁడు సీతనుసమీపించి)

క॥ రాముతలఁజూడు సీతా!
యేమంటివి నాఁడునన్ను ♦ నెవ్వఁడుశూరుం
డీమారు మారుపలుకకు
కామితమును దీర్పవలయుఁ ♦ గాంతామణిరో!

(సీత శ్రీరాముని తలఁజూచి)

ఆనందభైరవి—రూపకము.

హా రామ! నాప్రాణధామ! నీవీరీతి నాకొఱకు వైరిచేఁ దెగితే॥ హా

రావణుఁడు:—

క॥ రామా రామా యనకిఁక
సీమగ నింబోలె నిన్ను ♦ నేనీకత్తిన్
నీమస్తకమ్ముఁ దునిమెదఁ
గామితమును దీర్చుకున్నఁ ♦ గార్పణ్యావతీ!

త్రిజట:—

క॥ నారిన్ జంపుట యుక్తమె
యోరావణ! నేఁడు తేపు ♦ నోపికపట్టన్
నేరనె ఘోరము లేటికిఁ
దీరున్నీ కోర్కెలెల్లఁ ♦ దీవ్రముగానే.

అని రావణునిఁ బంపివేయును:—

సీత:— ఆనందభైరవి — రూపకము.

దారియేమిఁక నాకు రామా! నాశ-రీరము విడచెద నో రఘురామా!

త్రిజట:— ఆనందభైరవి — రూపకము.

సీతమ్మా వినవే నా తల్లీ-నీపతి-ఘాతము సేయఁగ-నీతని తరమే॥ సీత
ఈతల రాముని దికాదు-నీవు-భీతిల్ల మోసము-నీతఁడు చేసె॥ ఈతల

సీత:—

కం॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు శ్రీరామునిఁజూచి:—

ఉ॥ వచ్చెనుగుంభకర్ణుఁడు ది ♦ వాకరవంశపయోధిచంద్రమా!
చెచ్చెరనొక్క బాణమునఁ♦జిమ్ముము వానిశిరమ్ము ద్రొల్లఁగా
(రాఁ)అచ్చెరువయ్యె నోరఘువ♦రా!యదె వైరిశిరమ్ము మీఁదికిన్
హెచ్చుగఁబోయెదిద్దికిగి ♦ యెచ్చటనోపడిపోయెఁజూచితే.

అందఱు:—

రామ!రాజభూషణ! - రాక్షసకులభీషణ! - సామమధురభాషణ! - సాధుతాపశోషణా!

(రావణుని యంతఃపురము.)

మండోదరి రావణునితో:—

ఉ॥ పావనమౌపులస్త్యముని ♦ వంశమునన్ జనియించినారు సం
భావితశౌర్యధైర్యమహి ♦ మన్ బలువాసినిగాంచినారు నా
నావిధవిద్యలన్ దెలిసి ♦ నారువరాంగనఁగోరిమానమున్
జీవముఁగోలుపోఁదగునె ♦ సీతనురాముని కీక నాయకా!

రావణుఁడు:—

ఉ॥ కామినీ! యందఱన్ మడియఁ ◆ గాంచితి సీతు లవేల నాకు నో
తామరసాక్షి! కుంభకుడు ◆ దాశరథిన్ మఱి వాని వారలన్
నామిడి పోని బాణముల ◆ నాపరు నొప్పఁగ ద్రుంచి వైచెదన్
గోమల సీతతోఁ గలిసి ◆ కూరిమి తోడుత లంక నేలెదన్.

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు శ్రీరామునితో:—

ఉ॥ వచ్చెను రావణాసురుఁడు ◆ వానిని ద్రుంచుట సాధ్యమో ప్రభూ!
చిచ్చఱగంటు సంపదను ◆ జెచ్చెరఁ జంపక జాగు చేసినన్
(శా) హెచ్చు త్వదీయ శౌర్యమున ◆ కెవ్వరు సాటి జగంబు సందహా
అచ్చెరువయ్యె వైరి వగు ◆ నశ్వరథంబులు కూలె నొక్కటన్

చ॥ సరసర కత్తి దూసి మన సైనికులన్ ◆ దెగటార్చు సాగెనో
సరసిజమిత్రవంశమణి! ◆ చాపము నెక్కిడు నీచు శత్రుదా
శిరముఁ గలుకుక్కున్ దఱుగు ◆ సేమముగా దెడ సేయ నో ప్రభూ!
(శాం) తిరమెను తింప వైరియడి ◆ దంబ దెనగ్గయి రాలె నేలపై.

శ్రీరాముఁడు రావణుని సమీపించి:—

ఉ॥ లేమ శరంబు లేదు విలు ◆ లేద డిదంబును దేరు సైనికుల్
మీఁదని కేమి నీకు గతి ◆ మేలగు నా సతి సీత నిమ్మసి
నా దరదృష్టిఁ జూచెద భ ◆ యంపడఁ బోకుము పొమ్ము రావణా!
నా పగు పల్కు మీఱినను ◆ నాశము చేసెద తేపె చూడుమా

(రావణుని యంతఃపురము.)

మండోదరి రావణునితో:—

హరికాంభోజి — రూపకము.

కరుణానిధియౌదాశరథి - కల్యాణగుణనీరధి
కరుణానిధి యౌదాశరథి
తరుణిసీతనిచ్చి - చరణములబడి
శరణమువేడిన - సరగునఁబ్రోచును. ॥ కరుణా ॥

రావణుఁడు:—

క॥ చొచ్చెదనే శరణంబును
జచ్చెదఁ గాకొండెవైరిఁ ♦ జంపెదనొండేఁ
ముచ్చటదీరఁగ జానకి
నిచ్చెదనే ప్రాణమైన ♦ నిచ్చెదఁదరుణీ!

ఉ॥ ఈపరిరామునింబొదివి ♦ యేడ్తెఱనాదుశరాగ్నికీలలం
దోపికవాణి! యాహుతిగ ♦ నొక్కట్రవ్రేల్చి మదీయశౌర్యముఁ
జూపెదఁజాటియెల్లరకు ♦ సుందరిసీతను గూడిపొంగెదఁ
నాపరివారముఁ బ్రజలు ♦ నాప్రియురాలగునీవుసుబ్బఁగాఁ.

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు శ్రీరామునితో:—

చ॥ అదెమఱివచ్చె రావణుఁడ ♦ హంకృతిఁదీక్ష్ణ శరాళిసేనలఁ
జెదరఁగఁజేసె వైరితలఁ ♦ జిమ్ముముచూచెదవేమి? రాఘవా!

(శా॥) అదెదిరదిర్దిరందిరిగి ♦ యంబరవీధిని బోయిపోయి య
ల్లదిగో తటాలున ర్ణబడియె ♦ నారిపుమస్తకముర్విపైఁ బ్రభూ!

అందఱు:—

రామ! రాజభూషణ! రాక్షసకులభీషణ! సామమధురభాషణ!
సాధుతాపశోషణా!

మండోదరి:—

నాథనామక్రియ — రూపకము.

హావిభు! ననుఁ బాసితే - అకట! చింతఁ ద్రోసితే
భూవిభు శ్రీరామచంద్రు - దేవినిచ్చి శరణు వేడి - చావక జీవింపుమన్న
చలముపట్టిగిట్టితే ॥ హావి ॥
పరుల స్త్రీలఁ గోరువారి - పాటి దేయంచుఁ జాటి - దురితపరా!
ప్రాణనాథ! దూరమయి పోయితే ॥ హావి ॥

శ్రీరాముఁడు విభీషణునితో:—

గీ॥ అలుకమానివిభీషణా! ♦ యగ్రజునకు
నుత్తరక్రియలాచరించి ♦ యుచితరీతి
నూరడింపుము దుఃఖించు ♦ చుండునీదు
వదినెగారిని సాధ్వియై ♦ పరఁగుదాని.

ఋషులు శ్రీరాముని సమీపించి:—

గీ॥ కంటకుండగు నాదశ ♦ కంఠుఁ దునిమి
భద్రమును గూర్చితివి మాకుఁ ♦ బార్థివేంద్ర!

పొగడఁదరమా నె నిన్ను నో ♦ సుగుణసాంద్ర!
రమ్యరవికులకలశవా ♦ రాశిచంద్ర!

శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ చెలఁగుమీవగు దీవెన ♦ బలిమిఁగాక
నాబలముచేతవైరిని ♦ నాశపఱుపఁ
జాలుదునెచన్ను నగ్గింప ♦ నేలమీకుఁ
బుణ్యధనులార! మానివ ♦ రేణ్యులార!

శ్రీరాముఁడు విభీషణునితో:—

శా॥ లంకాద్వీపము నేలుమింకఁగరుణా ♦ లంకార! శాంతాత్మ! ని
శ్శంకన్ని వ్విభీషణా! నిను జనుల్ ♦ శ్లాఘింపఁగా నేర్పుతోఁ
గైంకర్యమ్మున లేరు నీసములుగన్ ♦ గంటేఁదగన్ జెప్పనే
వంకన్ గాచెదు నట్లు గాచితి కదే ♦ వాంఛించితి కష్టంబులన్.

(శ్రీరాముని శిబిరము.)

శ్రీరామచంద్రుఁడు వృక్షముక్రిందఁ గూర్చుండియుండఁగా వానర
లును జయోత్సవమును జేయుచుండిరి. ఋషులు హోమములు
నొనర్చుచుండిరి. ప్రజలు దీపోత్సవముఁ జేయుచుండిరి. బాలురు
పలు తెఱంగుల బాణములను గాల్చుచుండిరి. విభీషణుఁడు సీతా
దేవిని పైఁడియందలములోఁ దెచ్చి నిలిపెను. సీతకున్ను శ్రీరాముని
కినిన్ని యగ్నిసంబంధమైన వేడుకలన్నియు జరుగుచుండెను

ఎంతో కాలముమీఁదఁదనప్రాణనాథుఁడగు శ్రీరామచంద్రునిఁ జూచినయాసీతామహాదేవికినివేడుకలొక్కటియుఁ గానరాలేదు. ఆమెలక్ష్యమంతయు శ్రీరామునియందేలగ్నమైయుండెను. కాన నాయగ్నిలోనుండి మెఱపువలెవచ్చి శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందములకెరగెను.

ఈదృశ్యమును జూచుచున్నవారందఱు:—

గీ॥ అగ్ని తెఱదాఁటి యీజన ♦ కాత్మజాత
పరమపూతపతివ్రత ♦ పాపరహిత
మెఱపువలెవచ్చిరాముని ♦ కెరగెనదిగో
యహహా! యెంతటిగరితయీ ♦ యమలచరిత.

అనికొనియాడుచుండిరి:—

సీత:— హంసధ్వని — రూపకము.

కంటిమీపదకంజముల నుదు - రంట మ్రొక్కితిని
కంటకునిదశకంఠుఁదునిమినా
తొంటిపుణ్యములనెల్లఁ - బంటపండఁజేసితిరి. ॥ కంటి ॥

శ్రీరాముఁడు:—

లెమ్మసీత! కరమ్మునంతో - షమ్ముఁబొందితిని
రమ్మనీదుకరమ్ముఁ దెమ్మిట
నమ్మలికమెల్లఁ వీరె - నెమ్మదిగనుండుమింక. ॥ లెమ్మ ॥

సీత:— ఈత్రిజటనామిత్రమో ప్రభు! శత్రులిందటివో
చిత్రవధరిపు చేసియుండఁడె
చిత్రమీపవిత్రచరిత-చెంతమాత్ర లేకయున్న. ॥ఈత్రి॥

శ్రీరాముఁడు:—
సీత!వీరిస - మేతముగ సాకేతపురికేగి
ప్రీతిరత్నాన్వితములనొగి
చేతులారనిమ్మనీకుఁ - జేతికడ్డమేదిలేదు ॥సీత॥

(అయోధ్య.)

ముందేపంపఁబడిన యాంజనేయుఁడు భరతునితో:—

శంకరాభరణము — రూపకము.

అదిగో శ్రీరామచంద్రుఁ - డరుదెంచెనుజూడు భరత!
కదలివచ్చుసూర్యుపగిదిఁ - గానఁబడెవిమానమదిగో ॥ అది ॥
దనుజపతియు వనచరపతి - తనతమ్ముఁడు భక్తిఁగొలువ
జనకరాజతనయఁగూడి - చనుదెంచెను రామవిభుఁడు ॥ అది ॥
ధరకుదిగెవిమానమదిగో - తరలివచ్చెరాముఁడదిగో
భరతా!వేవేగరమ్మ - భ్రాతృవరునిసేవింపుము. ॥ అది ॥

భరతుఁడు:—
గీ॥ వచ్చెరనురామ! పట్టాభి ♦ షిక్తుఁడవయి
శిరము పైనున్న యోర్వని ♦ బరువుడించి
నన్ను!ధన్యునిగాఁజేయు ♦ మన్న! నేఁడె
యెల్లజనములయుల్లముల్ ♦ పల్లవింప.

శ్రీరామచంద్రుఁడు తల్లుల కెల్లరకును మ్రొక్కి విన్ననైన మొగముతోఁ గన్నీరుగార్చుచు నొకమూలయందొదిగియున్న కైకను సమీపించి యత్యంతవినయముతో:—

గీ॥ తండ్రికుండెడు ప్రేమను ♦ దమ్ములకును
నుండుప్రేమను మిత్రుల ♦ కుండుప్రేమ
భార్యకుండెడుప్రేమ సే ♦ వకులప్రేమ
యిన్నిప్రేమల నీకృప ♦ నెఱుఁగఁగంటిఁ
జింతిలకుమమ్మ దీవించి ♦ చెలఁగుమమ్మ!

అని నమస్కరించెను:—

(అయోధ్య సభాభవనము.)

(శ్రీరామ పట్టాభిషేకము.)

సీ॥ శత్రుఘ్నలక్ష్మణుల్ ♦ సరినిరువంకల
వింజామరమ్ముల ♦ విసరుచుండ
వెనుకను నిలఁబడి ♦ విమలాతపత్రంబు
భరతుండు వేడ్కతోఁ ♦ బట్టుచుండఁ
బదములకడఁజేరి ♦ పవనతనూజుండు
గురుతరభక్తితోఁ ♦ గొలుచుచుండ
దనుజులు౯ వనచరుల్ ♦ దమతమపతులతోఁ
గుసుమవర్షమ్ములు ♦ గురియుచుండ

గీ॥ మునులయాశీరవమ్ములు ♦ పొదల్చుచుండఁ
బ్రజలజయజయనాదముల్ ♦ పర్వుచుండ

భూరిమంగళవాద్యముల్ ♦ మ్రోయుచుండ
భవ్యచిత్రమహాసభా ♦ భవనమందు
రత్నసింహాసనంబున ♦ రమణిఁగూడి
మస్తకంబున మణిమయ ♦ మకుటమొప్పఁ
జెల్వమీఱఁగఁ బట్టాభి ♦ షిక్తుఁడయ్యె
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి.

గీ॥ సవితృవంశాబ్ధిసంపూర్ణ ♦ చంద్రుఁడైన
రామచంద్రుండు రాజ్యభా ♦ రమువహింప
సృష్టియంతయుఁ బుష్టియుఁ ♦ దుష్టిఁబొందె
శిష్టులందఱుపరమప్ర ♦ హృష్టులైరి.

సీ॥ సుగ్రీవుపేరిట ♦ సురుచిరమయినట్టి
విశ్వకళాశాల ♦ వెలయఁజేసె
నావిభీషణుపేర ♦ నతివిచిత్రవిశాల
విమలసరోవరం ♦ బమరఁజేసె
జాంబవంతునిపేర ♦ జనవిహారోచిత
ప్రమదావనంబును ♦ బరఁగఁజేసె
తనని కేతనముపైఁ ♦ దనరు కేతనముపై
నాంజనేయాకృతి ♦ నలరఁజేసె

గీ॥ [illegible]రణాలయంబును ♦ త్రిజటపేరఁ
గాత్రిఁగాఁజేసియవదల ♦ గాసిదీర్పఁ
గోరుకోర్కెలన్నియుఁ ♦ గూర్మినొసఁగి

దనుజవనచరవర్గముఁ ♦ దనియఁజేసె
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి.

క॥ రామునివలెనే నీవును
సోమేశ్వరభూప! సకల ♦ సుఖములనిడుచున్
పేర్మిన్ రాజ్యంబేలుము
భూమీశులు ప్రజలు కవులు ♦ బుధులు నుతింపన్

క॥ నీపుత్రసంతతికి నీకున్
నీపత్నీరత్నమునకు ♦ నీబంధులకున్
నీపరిచరులకుఁ బ్రజలకు
నాప్రభువరుఁ డిచ్చుఁ గాత ♦ నఖిలశుభంబుల్.

ఇది, శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాక
లిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయా
మాత్య పుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ
ఆదిపూడి సోమనాథ నామ
ధేయ ప్రణీతంబయిన,
శ్రీ ర మ ణీ య రా మా య ణ ము
సంపూర్ణము.

==♦o♦==

Printed at The Lakshmi Press Gadwal.